

<https://doi.org/10.62837/2025.4.306>

MƏMMƏDOVA ZEMFİRA ƏLƏKBƏR QIZI

zmammadova@amu.edu.az

MƏMMƏDOVA ŞƏHLA YUSİF QIZI

smammadova@amu.edu.az

Azərbaycan Tibb Universiteti

İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ MÜXTƏLİF METODLARDAN İSTİFADƏ QAYDALARI

Açar sözlər: *xarici dil, metod, tədris, təlim*

Beynəlxalq təşkilatlar milli qurumla müasir təlim və texnologiyası xarici dillərin tədrisində mühüm rol oynayır. İngilis dilinin öyrənilməsi müxtəlif dövrlərdə müxtəlif tədris və təlim ənənəvi metodlarla interaktiv metodlar qarşılaşdırılır. Bu metodların dil tədrisində dil bacarıqlarının və fərdi keyfiyyətlərin təkmilləşdirilməsində rolu ifadə olunur. İnteraktiv təlim zamanı tələbələrə bilik anlama prosesində iradi, əxlaqi, estetik qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək formalaşdırılmışdır. Xarici beynəlxalq təşkilatla, milli qanunlar, müasir təlim metod və texnologiyaların təbliği müəllimlər tərəfindən geniş istifadə olunur. Təhsil, tərbiyə təchizatlarının inkişafı zaman keçdikcə yeni təhsil modelləri cərəyanlarının meydana çıxmasına, təhsilin peşəkar fəaliyyətə və həyata hazırlanmasında önəmli rol oynayır. ənənəvi təhsildə fakt və hadisələri əzbərləməyə diqqət yetirilir. Dil kurikulumunun təhsildə dəqiqliyin və səliqliyin müasir, dilin öyrənilməsində lüğətin rolunun əhəmiyyətinin tədris strategiyaları və metodlarının effektivliyi, üsullar, dil bacarıqları, oxuma, yazma, dinləmə və danışma xüsusilə qeyd olunur. Ənənəvi təhsildə fakt və hadisələri əzbərlənməsinə diqqət yetirilir. Xarici dillərin tədrisində bu metodların hər birindən istifadə dilin intellektual səviyyəsini inkişaf etdirir. Dilin tədrisində yazı vərdişləri qrammatik tərcümə metodlarından istifadə edilərək tələbələrə çatdırılır. İnteraktivlik tələbələrin özləri arasında təşkil edilir. Bu metodlardan istifadə tələbələrin bilik səviyyəsinin artırılmasına kömək edir.

Xarici dillərin tədrisi tarix boyu müxtəlif metod və yanaşmaların tətbiqi ilə inkişaf etdirilmişdir. Cəmiyyətin, texnologiyaların və təhsil sistemlərinin dəyişməsi ilə yanaşı dilin öyrənilməsi üsulları da yenilənmir, yeni metodoloji yanaşmalar meydana çıxmışdır. Müasir dövrdə müəllim qarşısında duran əsas vəzifə yalnız qrammatik bilikləri ötürmək deyil, eyni zamanda tələbələrin dinləmə, danışmaq, oxuma və yazma kimi bacarıqları balanslı şəkildə formalaşdırmaqdır. Bu məqsədə bir sıra tədris metodlarından istifadə olunur ki, onların hər birinin özünəməxsus məqsədi, strukturu və tətbiq qaydaları mövcuddur. İngilis dili dərslərində tələbələrin biliklərinin yoxlanılması əhəmiyyətli rol oynayır. Xarici dil öyrədilməsi müxtəlif pedoqoji yanaşmaları və metodları əhatə edən çoxşaxəli bir prosesdir. Hər bir

metodun məqsədi fərqli bacarıqları inkişaf etdirmək və tələbənin dilə yiyələnməsini daha səmərəli etməkdir. Qarışıq yanaşmada müəllim bir neçə metoddan uyğun olanı seçib birləşdirir. Burada dərslərin məqsədi tələbələrin səviyyələrinə, biliklərinə uyğun olaraq seçilir (1.səh.12-18). Tapşırıq əsaslı tədris metodunda müəllim tələbələrə real həyatda qarşılaşacaqları tapşırıqlar verir. Tədrisdə tətbiqi bacarıqlar və funksional dil ön planda olur. Bu da tələbələrdə dinləmə və danışma metodlarını inkişaf etdirir. Dilin tədrisində qrammatik – tərcümə metodu da əsas yer tutur. Bu metod da ənənəvi tədris metodlarından biridir. Burada qrammatik qaydalar və sözlərin tərcüməsi əsas götürülür. Mətnlərin tərcüməsi qayda əzbərləmə və yazılı tapşırıqlar bu metoda əsasən tədris olunur. Bu metodun üstünlüyü qrammatik biliyin dərin öyrədilməsidir. Bu metodda danışmaq və dinləməyə çox yer verilmir. Qrammatik tərcümə metodu ənənəvi tədris yanaşmaları sırasında yer alır və uzun illər ərzində klassik dillərin, xüsusilə latın və yunan dillərinin öyrədilməsində istifadə olunmuşdur. Metodun əsasını qrammatikanın izahı və sözlərin tərcüməsi təşkil edir. Tələbələrə qrammatik qaydalar birbaşa təqdim olunur və daha sonra həmin qaydalar arasında cümlə qurulur, mətni yazılı tərcümə etmək üçün tapşırıqlar qurulur. Bu metodda dil daha çox yazılı şəkildə öyrədilir, tələbələrin tərcümə bacarığı leksik bilikləri və yazılı ifadə qabiliyyətləri inkişaf etdirilir (2. səh.1-3). Təlim prosesində tələbələr arası əlaqə, qarşılıqlı təsir və əməkdaşlıq əsas olur. Xarici dilin öyrənilməsi zamanı interaktiv təlimin tətbiqi imkan verir ki, tələbələr biliyi qavramaq prosesini daha anlaşıqlı etsinlər. Öz fikrini formalaşdırmağı, ona ikinci dildə düzgün ifadə etməyi öz nöqtəyi nəzərini əsaslandırmağı, müzakirələşdirməyi və sübut etməyi öyrənirlər. Həm də digərini eşitməyi, dinləməyi alternativ fikrə hörmət etməyi öyrənirlər. Müxtəlif sosial vəziyyətləri modelləşdirməyi müxtəlif həyatı vəziyyətlərə qoşulmaqla və bu həyatı duymaq öz sosial təcrübələrini, zənginləşdirirlər. İnteraktiv metodlar dərslərdə təlim prosesinin gedişindən doğursa, yəni biri digərini əvəz edərək meydana çıxırsa, fəal metodlar əvvəlcədən planlaşdırılmış təlimin fəallaşdırılmasına şərait yaradır. Ənənəvi olaraq işlənən söz metodları, yəni, praktik metodlar bu gün də fəal metodlar şurasına daxildir. Audolingual metodlar XX əsrin ortalarında ABŞ-da inkişaf etdirilmişdir. Bu metod davranışlar nəzəriyyəsinə əsaslanır və təkrar üzərində qurulmuşdur. İnteraktiv metodlar demək olar ki, müasir tədris yanaşmalar arasında öz aktuallığı və effektivliyi ilə seçilən, öyrənmə prosesində tələbələrin fəaliyyətini ön plana çəkən bir metodoloji yanaşmadır. Bu metodun ideyası tələbələrin passiv bilik alıcısı deyil, biliklərin fəal iştirakı və yaradılmasında çevrilməsidir. İnteraktiv metodlar xüsusilə xarici dillərin tədrisində geniş imkanlar yaradır, çünki, bu metod tələbələr arasında qarşılıqlı ünsiyyətə, əməkdaşlığa, qarşılıqlı təsirə əsaslanır (3.səh.16-17). İntelaktiv metodun xarici dil dərslərində çox mühüm rol oynaması vacib şərtlərdən biridir. Bu metodun arxasında duran pedaqoji prinsip tələbələrin yalnız müəllimi dinləməyində deyil, öz təcrübələri, sualları, fikirləri və qrup işi vasitəsilə öyrənməlidir. Bu da tələbənin həm əqli, həm də

emosional əlaqəsini aktivləşdirir və uzun müddətli yaddaşı gücləndirir. Metodun əsas xüsusiyyətləri tələbələrin dərstdə fəal iştirak etməsi, passiv dinləyici rolunu aradan qaldırmaqdır. Həmçinin tələbələr arasında tapşırıqlar, layihələr, debatlar hazırlamaq əsas yer tutur. Müasir dövrdə xarici dillərin tədrisi sadəcə olaraq qrammatik biliklərin ötürülməsi ilə məhdudlaşmamalıdır. Effektiv dil öyrənmə prosesi kommunikativ, funksional və şəxsiyyətyönlü yanaşmalarla zənginləşməlidir. Araşdırmalar və pedaqoji təcrübə göstərir ki, müxtəlif tədris metodlarının uyğun şəkildə tətbiqi tələbənin fərdi xüsusiyyətlərinə və öyrənmə üsulu buna əsaslandıraraq seçildikdə, dil bacarıqlarının inkişafında mühüm rol oynayır. Qeyd etdik ki, ənənəvi metodlar qrammatik tərcümə və audiolingual yanaşmalar müəyyən hallarda faydalı olsa da müasir dövrdə daha çox integrativ, kommunikativ, tapşırıq əsaslı və birbaşa tədris metodları üstünlük təşkil edir. Xarici dil öyrənmə prosesi ünsiyyətə əsaslandığı üçün insanların metodu daha çox əhəmiyyət kəsb edir. Rol oyunları da intellektual səviyyənin inkişafında əsas rol oynayır. İnteraktiv metod tələbələrin dərş prosesinə fəal qoşulmasına ünsiyyət vasitəsilə dil bacarıqlarını praktik şəkildə inkişaf etdirilməsinə imkan yaradır. Tədris prosesindən effektivliyini artırmaq üçün tələbələrə maarifləndirmək lazımdır. Müxtəlif metodların integrasiyası tələbələrin dil öyrənmə ehtiyaclarına daha geniş cavab verir və tədrisin dinamikliyini təmin edir. Ümumiyyətlə, metodlar və yanaşmalar tələbələrin dil biliklərinin formalarında kommunikasiyaya qadir olmaları və dilə marağını inkişaf etdirirlər.

Xarici dil tədris prosesinə yanaşma çoxşaxəlidir və dərş metodologiyaları dilin müxtəlif komponentlərinə - lüğət, qrammatika dinləmə, danışiq, oxu və yazıya – fərqli fokus ilə yanaşır. Effektiv tədris strategiyası yalnız tələbələrin dil strukturlarının mənimsəməsinə deyil, həm də onların motivasiyasını artırmağa, öyrənmə strategiyalarını inkişaf etdirməyə və mədəniyyətlərarası kommunikasiya bacarıqlarını formalaşdırmağa xidmət etməlidir (4.səh.19-20). Qeyd etmək lazımdır ki, ənənəvi olaraq işlənən söz metodları, əyani, praktik metodlar sırasına daxildir. Rollu oyunlar, müxtəlif xarakteristikalara malik didaktiv çalışmalar esse, test tapşırıqlarının icrası, diskussiya, mühakimə və s. fəal təlim metodlarıdır. Təlimin fəal metodları, tələbələrin məlumatlanmasını, idrak müstəqilliyi, fikir fəallığını, yaradıcılığını artıran metodlar nəzərdə tutulur. Bütün metodlar prosesində meydana çıxan tələbələrarası öyrənmə ünsiyyəti və əməkdaşlığı, müəllim – tələbə birliyi nəzərdə tutulur. Çevik düşündürücü iştirak fəallığı doğurmayan metodlar tələbələrin marağını təmin etmir, fəaliyyətə qoşulmur. Digər tərəfdən isə, hər bir tələbənin öz ideası, marağı, həyata hazırlıq istəyi vardır. Təlimin həm məzmunu, həm də metodları bu istəyi təmin etməlidir. Təlim metodlarının tətbiqi nəticəsində dil bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi fonunda təlim-təbiyə prosesinin demokratikləşdirilməsi, humanistləşdirilməsi, deferensiallaşdırılması, fərdiləşdirmə, integrasiya prinsiplərinin geniş tətbiqi həyata keçirilmiş olur. Beləliklə, xarici dil öyrənmə metodlarının düzgün seçilməsi və kombinasiyası tələbələrin motivasiyasını

yüksəldir, dil biliklərinin dərinliyini artırır və uğurlu ünsiyyət bacarıqları yaradır. Müəllimlər diverse metodlar haqqında biliyi genişləndirməli və bunları kontekstə uyğun adaptə etməyi öyrənməlidirlər. Xarici dil dərslərində tətbiq olunan müxtəlif tədris metodlarının əsas xüsusiyyətlərini təqdim etmək, onların güclü və zəif tərəflərini analiz etmək, eləcə də bu metodların tələbə nailiyyətlərinə hansı dərəcədə təsir etdiyini göstərmək əsas məqsəd kimi göstərilmişdir.

Z.A.Mammadova
SH.Y.Mammadova

S U M M A R Y

THE USE OF VARIOUS METHODS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Key words: *methods, active learning, training, interactive methods, communicative appraise*

In the modern era foreign language teaching should not be, limited to the transmission of grammatical knowledge. Effective language education must be enriched with communicative, functional and learner – centered appraise. Pedagogical practice shows that the thoughtful application of, diverse teaching methods tailored to students individual needs, significantly enhances learning outcomes. Contemporary methods such as interactive, communicative task – based and different approaches are considered particularly effective. Among them, the interactive method stands out as it encourages active student participation, fasters speaking skills and promotes creative and critical thinking. Provide continues teacher`s training is to support the use of modern methodologies. Learning a foreign language necessitated the application of the most diverse teaching and learning methods at different at times. This article tells about the methods of the training methods. Their role in language teaching, improvement of language skills and personal qualities is expressed. At the same time active training methods are discussed in this article. A comparison of active and interactive methods is also given in this article, too. The process of imparting knowledge and shapes than in terms of will, moral, intellectual, cultural and legal values. Interactive method is developing foreign language skills also develops the correct methodological approach, student engagement and the leaches professional development are fundamental elements for successful foreign language acquisition.

З.А.Мамедова
Ш.Ю.Мамедова

ПРАВИЛА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РАЗЛЕННЫХ МЕТОДОВ В ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Ключевые слова: *метод, иностранный язык, активные обучение, интерактивное обучение.*

В современную эпоху преподавание иностранных языков не может ограничиваться только передачей грамматических знаний. Эффективное обучение иностранному языку должна быть обогащено коммуникативными функциональными и личностно – ориентированными подходами. Изучение иностранного языка требовало применения самых разнообразных методов преподавания и обучения в разное время. В статье рассказывается об интерактивных обучении, одном из новейших методов обучения. Интерактивные методы сравниваются с традиционными методами. В то же время в статье упоминаются и активные методы обучения. Таким образом, включение в учебный процесс активных и интерактивных методов обучения создает условия для развития мышления, повышения качество обучения. Помимо развития навыков иностранного языка, изучаемые новые способы методы, средство и подходы такта развивают творческие способности личность человека его отношения к людям. Интерактивное обучение – это еще и творческий процесс. В результате данных применения данных методов обучения реализуются принципы демократизации, дифференциации, индивидуализации, интеграции образовательного процесса на фоне совершенствования языковых навыков. Наиболее успешными считаются современных подходы, такие как интерактивное, коммуникативное задание – ориентированные и прямые метод. Особенно эффективным считается интерактивный метод, так как он активизирует участие учащихся в процессе, способствует развитию навыков устной речи и стимулирует творческое мышление.

Ə D Ə B İ Y Y A T

1. Xarici dillərin tədrisində innovativ metodların tətbiqi. Bakı, Təhsil nəşriyyatı, 2018;
2. Dil öyrənmə prosesində interaktiv metodların rolu. Bakı, Təhsil nəşriyyatı, 2020;
3. Approadies and methods in lauguage traching Richards --. C. and Kodgers T.S. Cambridgi press, Cambridge University, 2001;
4. Современная методика обучения иностранным языкам. Пособие для учителей Москва, 2004;

Rəyçi: prof. Z.Ş.Məmmədova